

Metoderapport, SKUP 2017

Styrtrike i stillhet

Hovedsak:

<http://www.adressa.no/pluss/magasin/2016/11/12/Styrtrike-i-stillhet-13775593.ece>

Jonas Alsaker Vikan, telefon 928 28 316, jonas.vikan@adresseavisen.no
Espen Rasmussen, telefon 918 81 333, espen.rasmussen@adresseavisen.no
Richard Sagen, telefon 951 98 665, richard.sagen@adresseavisen.no
Rune Petter Ness, telefon 906 15 005, rune.petter.ness@adresseavisen.no
Jonas Nilsson, telefon 952 27 223, jonas.nilsson@adresseavisen.no

Adresseavisen
Ferjemannsveien 10, 7042 Trondheim

Sammendrag

[Dokumentaren «Styrtrike i stillhet»](#) avdekker ukjente forhold ved hvordan rikdommen til Nordens største meditasjonsorganisasjon, Acem, er bygget. Slik forklarer lederne at foreningen har skaffet en eiendomsformue på en halv milliard:

«Acems økonomi er i første rekke bygget opp gjennom loppemarkeder og omfattende frivillig innsats, i noen perioder også loddsalg med mer., og senere også utleie av diverse lokaler».
(E-post fra Acems leder 04.04.2016)

Det stemmer ikke. Verdien er anskaffet etter at Acem fikk over 70 millioner kroner fra staten for drift av et asylmottak. Adresseavisens undersøkelser viser at Acem ikke har betalt skatt av overskuddet samtidig som foreningen hadde midler til å investere 50 mill. i eiendom.

Daglig leder mellom 1966 og 2013, er skatteprofessor Ole Gjems-Onstad. Verken Gjems-Onstad eller Acem har svart på gjentatte spørsmål om skattebetaling.

I tillegg til foreningens verdier på en halv milliard i Norge, viser Adresseavisens kartlegging at Acem har kjøpt eiendom over hele verden for over 40 millioner kroner. Etter at asylpengene fra det offentlige begynte å strømme inn, har Acem handlet en leilighet på Manhattan, i London, på Taiwan, i Tyskland, Spania, Danmark og Sverige. Meditasjonsorganisasjonen, som ledes av norske akademikere, har også investert opp mot 20 millioner kroner i landområder og luksusboliger i Den Dominikanske Republikk.

Samtidig har en skjult del av organisasjonen, kjent som «EMBLA», stått som långiver av 25 millioner kroner som er pumpet inn i Acems underselskaper. Disse har brukt midlene til å bygge to store boligblokker i Oslo som gir Acem 10 millioner i leieinntekter. Blokkene er verdt en kvart milliard. Regnskap omtaler EMBLA som en egen organisasjon, men den er ukjent for det offentlige og har ikke vært registret noen steder.

Prosjektet dokumenterer at Acem har fått offentlige ubetalinger i form av momskompensasjon etter søknader som oppgir oppblåste medlemstall, og over ti år lange brudd på regnskapsloven.

De siste årene har Acem nesten doblet inntektene. Selv skriver de at pågang på meditasjonskurs har økt som følge av publiseringen av nye forskningsresultat. Nå er Acems metode «vitenskapelig dokumentert». Vår gjennomgang av forskningsprosjekt ved NTNU, Universitetet i Bergen og Universitetet i Oslo viser at de er gjennomført av leger som har sittet i Acems toppledelse i mer enn tretti år. Acem-ledernes forskning på Acems-metode er finansiert med skattebetalernes penger. Legenes lederposisjoner i meditasjonsorganisasjonen er ikke oppgitt til etisk komité som godkjente forskningen i Trondheim og Oslo.

Innhold

1. Mål og problemstilling	3
1.1 Utgangspunkt	3
2. Arbeidet med saken: Metoder og kildebruk	4
2.1 Kartlegging og verktøy.....	4
2.1.1 Skriftlige kilder.....	4
2.1.2 Personer og makt	4
2.1.2.1 Innsyn	4
2.1.3 Eiendom Norge og konsern	5
2.1.4 Eiendom utland.....	5
2.1.5 Norske foreninger.....	6
2.1.6 Hovedfunn	7
2.1.6.1 Embla – en skjult organisasjon?.....	7
2.1.6.2 Asylpengene.....	7
2.2 Asylsporet.....	8
2.2.1 Innsyn	8
2.2.1.1 Innsyn i asylavtalene.....	8
2.2.1.2 Innsyn i nabovarsler	9
2.2.2 Arkivsøk	9
2.2.2.1 Riksarkivet	9
2.2.3 Hovedfunn	10
2.2.3.1 EMBLAs mann	10
2.2.3.2 Asylpengene.....	10
2.3 Skattesporet	10
2.3.1 Arkivsøk	11
2.3.1.1 Et ikke-funn	11
2.3.2 Juss	11
2.3.2.1 Relevante paragrafer	11
2.3.2.2 Rettspraksis.....	12
2.3.2.3 Kildeproblematikk	12
2.3.2.4 Vurdering fra fagkilder	13
2.3.2.5 Innsyn	13
2.3.3 Funn	13
2.4 Forskningssporet	14
2.4.1 Kartlegging	14
2.4.2 Innsyn	14
2.4.3 Hovedfunn	15
2.4.4 Videre innsyn og klage	15
2.5 Intervjuer og konfrontasjon	17
2.5.1 Profesjonelle kilder.....	17
2.5.2 Konfrontasjon	17
2.6 Kontroll på opplysninger	18
3. Presseetiske vurderinger	18
3.2 Identifisering	18
3.3 Fotojournalistikk og bildebruk	18
4. Spesielle erfaringer	18
4.1 Kafka-prosessen	18
4.2 Kildejakt	19
4.3 Forsøk på påvirkning	19
4.4 Motstand.....	19
4.5 Etterspill	20
4.5.1 Internt trykk	20
4.5.2 Leserinnlegg	20
4.5.3 Mer åpenhet om skatt	20
5. Publiseringsliste	21

1. Mål og problemstilling

Saken begynte på et labert flyplasshotell i Sør-Europa hvor et forsinket fly førte til en ufrivillig, ekstra overnatting. Senere på kvelden ble et par medisinprofessorer tema. De rekrutterte visst medisinstudenter til en meditasjonsorganisasjon under forelesninger på NTNU.

Universitetsansatte skolemedisinere som opererte i alternativbransjen? Det hørtes for rart ut.

Etter hjemkomst begynte jeg (Jonas) med research av organisasjonen Acem. Det var underlige greier som minnet om en sekt. Fordi det var flere sentrale norske akademikere i toppledelsen, var det ulikt noe annet jeg har sett før.

Høsten 2015 hadde sjefredaktøren nettopp innført et gravestipend i redaksjonen, og jeg søkte for å se mer på Acem-saken. Søknaden skisserte hva som var mulig å få til, både hvis alt klaffet, og dersom prosjektet ikke lykkes. Problemstillingen og maksimumsnivået måtte justeres flere ganger. Dette ble stående igjen:

Hvor rike var Acem? Kom midlene fra dugnad? Hvordan fikk de råd til alle eiendommene over hele verden? Stammet rikdommen fra kritikkverdige forhold?

1.1 Utgangspunkt

Jonas jobbet i nyhetsavdelingen og koblet på Espen. Han har sin bakgrunn fra økonomiredaksjonen, men arbeider i dag på utviklingsdesken. Oppstart var 8. februar 2016. Dette var første gang vi jobbet sammen. Fotografene Rune Petter Ness og Richard Sagen deltok gjennom hele perioden. Jonas Nilsson laget den digitale presentasjonen.

Prosjektet foregikk i to bolker: Fra 8. februar til 18. april og fra 8. august til publisering 12. november. Da vi trodde vi var ferdige i begynnelsen av april, dukket det opp nye spørsmål. Flere undersøkelser måtte vente fordi Jonas var ute i foreldrepermisjon i nesten fire måneder.

Acem hadde eksistert i 50 år og blitt skrevet om over 500 ganger, ifølge Retriever. Dagbladet hadde produsert undersøkende journalistikk på organisasjonen. Fire saker ble publisert i 2011:

Utgangspunktet for sakene (ikke på nett) var omtale av noen av eiendommene i Norge og i utlandet, den fokuserte på enkelte aktører og brakte [informasjon om forskning](#). Artiklene fortalte ikke om bakgrunnen for formuen. I en sak som handlet om [en nabokrangel om asylmottaket til Acem](#), var DB nær kjernen, uten å vite det. Dette fikk avisen av skatteekspert og leder Ole Gjems-Onstad:

«Samtidig har asylmottaket kastet bra av seg økonomisk. Ifølge Ole Gjems-Onstad har Acem Norge årlige brutto leieinntekter fra asylmottaksdrift på 5,5 millioner kroner.»

Vår vurdering var at det måtte være mer: Acem tjente lite på meditasjonskurs og 5,5 millioner kroner i brutto for utleie, forklarte ikke rikdommen. Derfor bestemte vi oss for å kartlegge alle eiendeler og selskaper i inn- og utland for å se om vi kunne dokumentere hvordan noen akademikere bygde en styrtrik verdensorganisasjon på fritiden. For å få til det fulgte journalistikken flere spor, redegjort for i denne rapporten.

2. Arbeidet med saken: Metoder og kildebruk

Til grunn for saken ligger et omfattende kildearbeid. Prosjektet har vært preget av rot hos offentlige etater hvor innsynsbegjæringer tok månedsvis, ofte uten å gi svar, gammeldags arkivgraving, undersøkelser av byggesaker og nabovarsler. Parallelt oppdaget vi at Acem var en organisasjon som hadde drevet med opplæring i mediehåndtering siden 80-tallet. Ingen ville stille til intervju. Organisasjonen bidro ikke til å opplyse saken, tvert i mot.

Flere NRK-ledere satt i toppledelsen, en tidligere journalist fra Dagsrevyen var involvert og Acem hadde hatt tilgang til kompetanse fra Aftenposten, BT og Adresseavisen. Det ga spesielle utfordringer, og en strategi vi ikke hadde vært borti.

2.1 Kartlegging og verktøy

En gjennomgang av Acems nettsider var det første steget i prosessen. Til det brukte vi en Tor-browser, for å unngå at det skulle bli tydelig at en IP-adresse fra Adresseavisen var inne. Vi satte opp en robot med tjenesten [Import.io](https://import.io) som hentet ut datasett fra hjemmesidene deres. Nå hadde vi informasjon om menneskene, koblinger dem imellom og hva organisasjonen eide.

For å holde oversikt over de ulike enhetene, organisasjonene og menneskene brukte vi et verktøy fra [Investigativedashboard.org](https://investigativedashboard.org) som heter [Visual Investigative Scenarios](https://investigativedashboard.org) (vedlegg 2). Googles [karttjenester](https://www.google.com/maps) og [Streetview](https://www.google.com/streetview) var viktig for den internasjonale delen av jobben. Det var også [selskapssøkemotoren Opencorporates](https://www.opencorporates.com). Eiendomsoppkjøp og innsynsbegjæringer ble systematisert i Excel.

Kartleggingen ga det store bildet. Den gjorde også at vi så små, men avgjørende detaljer.

2.1.1 Skriftlige kilder

Acem ble opprettet i 1966 og var en organisasjon opptatt av historiebygging. Internt ble den katolske kirke tidlig sett på som et ideal, ble vi fortalt. Vi fant boka [«Acem før 2000» i Nasjonalbiblioteket](#). Den var skrevet av meditasjonslæreren Tor Hersoug, og var en detaljert gjennomgang av noen hendelser Acem mente var viktige.

Fra kildearbeid hadde vi også fått tilgang til medlemsbladet «Acem Nytt». Bladet kom ut fem ganger i året. Vi gikk gjennom alle utgavene fra og med 1977.

2.1.2 Personer og makt

Acems hjemmesider oppgir at det er 120-130 kursledere. De fleste er akademikere på ulike nivå i flere norske institusjoner. Det første vi la merke til, var at mange hadde like navn. Noen søk viste at personer fra rundt 25 familier var blant kurslederne.

Den øverste ledelsen i Acem består av 20 personer med tittelen «meditasjonslærer». Over halvparten var i en eller annen familierelasjon med hverandre, eller personer i kursleder-sfæren. Disse tette båndene sa mye om hvor sterk kontrollen var i miljøet, noe også kildesamtaler bekreftet.

2.1.2.1 Innsyn

Maktstrukturen i Acem ble enda tydeligere etter to forskjellige innsynsbegjæringer, til Frivillighetsregisteret og Stiftelsestilsynet.

Fra Stiftelsestilsynet hadde Acem fått over en million i momskompensasjon for søknader som oppga at medlemstallet var 1100. Fra Frivillighetsregisteret fikk vi vedtektene som viste at kun kursledere og meditasjonslærere hadde medlemsstatus og stemmerett i organisasjonen. Acems egne skriftlige kilder fortalte at de mest sentrale personene på øverste nivå, meditasjonslærerne, hadde vært der i mer enn 40 år. Meditasjonslærerne er ikke på valg, og plukkes ut av de som allerede har tittelen. Det var en formidabel gjeng:

Lege og psykolog Are Holen grunnla Acem i 1966, skatteprofessor Ole Gjems-Onstad og Tor Hersoug, som har doktorgrad i økonomi, ble meditasjonslærere i 1972. I 1974 fikk NRK redaktør Carl Henrik Grøndahl innpass.

Vedtektene viste videre at meditasjonslærerne skal ha flertall i styret i enhver sammenheng. Slik er de sikret kontroll over Acem, underselskapene og eiendomsformuen i inn- og utland.

2.1.3 Eiendom Norge og konsern

Roboten som hentet ut data fra nettsidene ga noen adresser vi kunne søke etter i Eiendomsregisteret. Acem har flere underenheter og vi sjekket navnene og organisasjonsnummer for å få oversikt over eiendomsmassen

Fra Eiendomsregisteret hentet vi informasjon om når de ulike eiendommene ble kjøpt, sum og gjeldsgrad ved innkjøp. Eiendomssøk og Bizweb viste at Acem i dag eier seks selskaper som opererte i asyl, boligutleie, konferanse- og utbyggingsbransjen.

Vi bestilte regnskap og stiftelsesdokumenter for samtlige selskap for de siste tjuufem årene fra Brønnøysund. Deretter gikk vi gjennom de 115 regnskapene for å få oversikt over inntektene og se hvordan eiendommene kunne kjøpes.

I gjennomgangen av regnskapene oppdaget vi at Acems selskap opererte med gjeld til hverandre, noe som ikke er uvanlig. For å se hvordan pengestrømmene fløt gjennom systemet, gjorde vi en kartlegging av over 100 interne lån (vedlegg 3).

2.1.4 Eiendom utland

Vi ville vite når og hvordan Acem kjøpte eiendom i utlandet, og vite hva de disponerte. Informasjonsinnhenting om eiendom i utlandet var nytt for oss. Enkelte steder var det enkelt, mens andre steder måtte vi bruke andre innfallsvinkler enn offentlige etater. Under er en oversikt, og lenker til relevante registre eller verktøy for de ulike land:

- **Danmark:** Fra eiendomsregisteret Datavr.virk.dk gikk det frem at en villa var eid av «Den selvejende institution af 22 juni 1989 fond». Fra tinglysning-myndighetene fikk vi opplyst at dagens verdi var 16 millioner. En kildesamtale samme sted bekreftet kjøpssum, og at kjøpstidspunkt var i tidsrommet hvor Acem handlet for 50 millioner i Norge. Bak fondet som eier villaen står en dansk kvinne som er meditasjonslærer i Acems øverste organ.
- **Nederland:** Dette var det andre landet Acem kjøpte eiendom i etter at asylvirksomheten begynte. Handelskammeret var behjelpelig med dokumenter som viste at en lokal Acem-avdeling eide et lite hus i Groningen, kjøpt i 1991. Kildeintervjuer bekreftet at den ble kjøpt med penger fra Norge.
- **Sverige:** Acem har eiendom i Uppsala, Stockholm, Umeå og i Värmland. Dette eies av Acem Sverige, en forening underlagt Acem Norge, og ble kjøpt på 90-tallet.
- **USA:** Acems hjemmesider oppgir en adresse på Manhattan som kurslokaler. Leiligheten er leid siden 2012. Søk hos [selskapsregister for staten New York](http://selskapsregister-for-staten-New-York) viste at Acem ble registrert i 2008. Et annet [register for eiendom](http://register-for-eiendom) viste at styreleder i Acem, Morten Helsing, sto for et kjøp av en leilighet. Skjøtet viste [kjøpssum på 8 millioner](http://kjoppssum-pa-8-millioner). Åpne søk på adressen fra skjøtet, [ga informasjon om leiligheten](http://ga-informasjon-om-leiligheten) og at den lå til utleie for 60 000 kroner i måneden.
- **Tawian:** Acems organisasjon her heter Yaken Meditation. Via kilder fikk vi gjort søk i eiendomsregisteret i Taiwan, og oversatt dokumenter derfra (vedlegg 4). De viste at Halvor Eifring, generalsekretær og meditasjonslærer i Acem, står som kontaktperson for to leiligheter i Taipei. Den ene brukes til kurs, den andres bruksområde er ukjent.

- **England:** Acem holder kurs i London, men vi klarte ikke finne noe underorganisasjon. Det viste seg at Acem er registrert som [ideell organisasjon i Skottland](#). Kursene holdes i en leilighet kjøpt for 5 millioner i 2011. Meditasjonslærer Christopher Grøndahls hjemmeadresse er oppgitt i forbindelse med kjøpet, viser dokumenter vi fikk fra [det britiske eiendomsregisteret](#).
- **Spania og Tyskland:** Informasjon om leiligheter i Alicante, Barcelona, Hamburg og Berlin fikk vi gjennom Acems hjemmesider og åpne kilder på internett.

De to siste stedene vi jobbet mot, var de vanskeligste. Acem opererte i India, og vi visste at de hadde kjøpt seg opp i Den Dominikanske Republikk (DR) i Karibia. Fra India hadde vi ingen forhåpninger om å få ut informasjon, og relevante myndigheter i DR krevde personlig oppmøte. Det hadde ikke Adresseavisen økonomi til. Vi måtte finne andre metoder:

- **Den Dominikanske Republikk:**

- 1) Internettsøk på forskjellige Acem-ledere ga treff. Drosjesjåføren Stig Skogseth fra Jevnaker, hadde i 2006 lagt ut masse bilder fra «Madre Vieja» i Den Dominikanske Republikk på sin Picasa-konto. Et av dem viste en slags plantegning (vedlegg 5) med et navn på. Google-søk viste at det var en sveitsisk arkitekt som bodde i DR.
- 2) Arkitekten hadde ikke kontoer i sosiale medier, men ved å sende e-post til en 3-4 lokale meglere lot det seg gjøre å spore ham opp. Arkitekten bekreftet i en telefonsamtale at han hadde vært med noen av Acems meditasjonslærere på befaring på et stort område i innlandet hvor de ønsket å etablere infrastruktur for å bygge store sentre.
- 3) Videre søk på drosjesjåføren ga skjermbilder fra nettforum i Den Dominikanske Republikk fra 2004 hvor han snakket om at Acem skulle bygge rom til 300 mennesker (vedlegg 5)
- 4) Ved å bruke «Search officers»-funksjonen på [Opencorporates](#) på ulike av Acem-toppene fikk vi fastslått at sjef for eiendomsforvaltningen til Acem, Morten Ragnar Helsing, var involvert i to utviklingsselskap i DR. Navnene samsvarte med områdene eiendommene til Acem ligger i.
- 5) Gjennomgang av Acems nettsider viste at den norske foreningen eide en luksuseilighet i strandkomplekset Ocean Dream, noen kilometer unna Madre Vieja
- 6) Interne dokumenter bekreftet alle planene, ga bilder, informasjon om størrelsen på landområdene og at investeringene var i størrelsesorden 15-20 millioner kroner mellom 2004 og 2006.

- **India:**

Vi fant ingenting på Acem i India. Det viste seg at meditasjonsorganisasjonen brukte en annen løsning her.

- 1) Vi brukte «Search officers» på Opencorporates. Ingen av de norske, danske eller svenske Acem-toppene ga treff.
- 2) Vi hadde sett at en mann ved navn Irudayaraj Jayaraj var viktig for Acem i India. Søk på hans navn i Opencorporates ga treff i et aksjeselskap som heter [Selfex Meditation Academy](#). Acem opererte ikke med aksjeselskap i utlandet, sa de.
- 3) Jayarajs [nedige hjemmesider](#) fortalte mye om de ulike bransjene han var i, men Selfex sto det ingenting om.
- 4) Fra [næringsdepartementet i India](#) fikk vi ut regnskap for Selfex, som eide et hus i New Delhi. Det viste seg at Jayaraj og kona eide tre prosent. De resterende 97 var eid av Acems eiendomssjef Morten Ragnar Helsing og to andre meditasjonslærere (vedlegg 4). Et telefonintervju med Jayaraj viste at han ikke selv var klar over dette.

Dokumenter fra de ulike landene ble samlet i mapper med relevant gjennomgang av Acem-lederes aktivitet i sosiale medier. Kartleggingen viste at meditasjonslærerne sto som kontaktpersoner for eiendommene. Acem hadde brukt over 40 millioner i utlandet. Hvor kom pengene fra?

2.1.5 Norske foreninger

Acem var en forening som eide en rekke selskaper med store verdier. Var det vanlig at foreninger var så rike?

Ved å bruke tjenesten Ravn Info så vi at det var over 80 000 foreninger i Norge. Vi brukte et Excel-dokument til å lage en oversikt som inkluderte informasjon om organisasjonsnummer, stiftelsesdato, bransjekoder og økonomiske størrelser. Oversikten viste at det var 96 foreninger som hadde en formue på mer enn 100 millioner kroner. Videre kunne vi dele de 96 foreningene inn i kategorier, og det ga logiske forklaringer på rikdommen: Store fagforeninger, arbeidsgiverorganisasjoner, nasjonale idrettsforbund og hjelpeorganisasjoner.

Tre foreninger lot seg ikke plassere på denne måten: AØF, den økonomiske grenen til arbeiderbevegelsen, åndsverksorganisasjonen Kopinor - og Acem.

2.1.6 Hovedfunn

Kartleggingen av Acems organisering, menneskene som var involvert og gjennomgangen av store mengder regnskap og lån førte til at vi måtte utvide undersøkelsene våre. Funnene gjorde at det ikke kunne bli en sak om at en meditasjonsorganisasjon hadde eiendeler her og der. Nå handlet alt om hvorfor de hadde hatt så store midler mellom hendene.

2.1.6.1 Embla – en skjult organisasjon?

Fra oversikten over Acems norske eiendommer så vi noe underlig:

«FORENINGEN EMBLA» sto som eier av en villa på Vinderen i Oslo som var Acems studentkollektiv. Verken eiendomsregisteret, Brønnøysund, Lotteri- og Stiftelsestilsynet eller Frivillighetsregisteret klarte å finne opplysninger om hvem eller hva EMBLA var.

I regnskapsgjennomgangen fant vi noen få noter hvor EMBLA var nevnt, da som «ORGANISASJONEN EMBLA». Dokumentene viste at Acems selskap skylte mange millioner til EMBLA. Mer informasjon om långiveren som ikke så ut til å eksistere, var ikke oppgitt.

Videre viste regnskapene at Acems selskaper skyldte EMBLA 69 millioner i 2006. Gjelden forsvinner fra regnskapene i 2010, uten forklaring på hvordan den er gjort opp. To ulike revisorkilder så på dokumentene for oss. Deres vurdering var at det måtte være feilført, eller at noe ureglementert hadde skjedd. Generalsekretær Asbjørn O. Pedersen i Norges Kemner- og kommuneøkonomers forbund sa følgende:

«I et konsernregnskap skal interne forhold mellom selskaper i konsernet elimineres. At sum interne fordringer ikke stemmer med sum intern gjeld er merkelig.»

Analysen av interne lån i Acem-systemet (vedlegg 3) viste at penger fra EMBLA hadde vært viktige for Acem da underselskapet Fjerdings Utbygging satte opp to boligblokker med 75 utleiligheter i Oslo. Blokkene genererer i dag 10 millioner i inntekter og er verdt 250 millioner.

Acems egne blader og bøker hadde gitt oss flere detaljerte organisasjonskart. EMBLA inngikk ikke i noen av disse. Ingen av kildene vi snakket med hadde hørt om EMBLA. Hvem, eller hva var den uregistrerte, ukjente foreningen eller organisasjonen? Hvorfor hadde EMBLA store summer å låne ut til Acems boligblokkutbygging?

2.1.6.2 Asylpengene

Kartleggingen vår viste at store deler av eiendomsformuen ble anskaffet på slutten av 80-tallet. I dag var dette verdt over en halv milliard, fikk vi oppgitt fra meglere vi kontaktet i Oslo, Moss, Trondheim, Bergen, Kristiansand og Stavanger.

Gjennomgangen av 115 regnskap fra Acems selskaper ga imidlertid ikke svar på hvordan Acem kunne bruke så mye penger på eiendom på slutten av 80-tallet. Pengene var ikke der. Oversikten vår inkluderte kjøpsdatoer, og der gjorde vi et avgjørende funn:

Mellom 1987 og 1991 brukte Acem 50 millioner kroner i det norske markedet mens bankene bare tok pant for 5,9 millioner. Samtidig fortalte skriftlige kilder at det var økonomisk krise i Acem. Foreningen skyldte nesten 11 millioner kroner i 1986, en gjeld de hadde slitt med å betjene i flere år.

Hvordan var kjøpebonanzaen mulig for en gjeldstynget dugnadsforening som bare hadde inntekter fra loppemarked og loddsalg? Hadde Acem en rik onkel? Det hadde de avvist flere ganger offentlig.

Funn fra de skriftlige kilder viste at meditasjonsorganisasjonen plutselig begynte å drive et asylmottak like før de første kjøpene i Norge. Samtidig fortalte kartleggingen av eiendommene i utlandet at internasjonale oppkjøp begynte i 1989, to år etter oppstarten på asylmottaket.

Dette hang åpenbart sammen. Likevel fant vi ingen informasjon om hva Acem tjente på asylmottaket. Asyldriften skjedde før Acems selskap ble opprettet så alle inntektene måtte ha gått rett til foreningen Acem. Foreningen leverte ikke regnskap. Vi spurte Acems ledere om asylinntektene og fikk dette:

«Inntektene fra drift av asylmottaket er derfor også umulig å estimere nå, men avtalene var nøkterne og inntektene lå langt under de tall man ellers fra tid til annen kunne lese om i avisen for tilsvarende mottak.»
(E-post fra Acems leder til Jonas om asylinntekt i 1987 mottatt 05.04.2016)

Eiendomskartleggingen i Norge og utlandet koblet med Acems svar, gjorde at vi skjønnte at asylsporet var helt sentralt for dagens formue på en halv milliard. Men vi sto uten tilgang til regnskaper så vi måtte bruke andre metoder for å finne opplysninger om pengestrømmen fra det offentlige.

2.2 Asylsporet

Acems asylishistorie startet med en feilslått oppussing av en eiendom i Asker. På tross av at flere økonomer og jurister satt i Acems ledelse, førte oppussingen til en voldsom budsjettsprekke som utløste en livstruende økonomisk krise for meditasjonsforeningen. Donasjoner fra medlemmene bidro til å holde Acem solvent. Så begynte asylmottaksdriften.

I en tiårsperiode byttet asylmottaket navn en rekke ganger. Stedet het Acem- Skole og Kultursenter, Hvalstad Mottakssenter, Skaugumåsen Kurssenter, og Solstad Mottakssenter.

Vi så at Acem visste godt hva de gjorde penger på, også da salg av ertesuppe ga dem overskudd på 800 kroner i 1970. Likevel visste ingen av Acem-kildene vi snakket med noe om inntekter og økonomi rundt asylmottaket. Hvorfor ikke?

Regnskap fra asyldriften, var ikke tilgjengelig for oss. Vi måtte søke svar gjennom innsynsbegjæringer og graving i arkiver. Mens vi jobbet med å klarlegge hva Acem fikk for asylmottaksdriften, oppdaget vi også hvem som sto bak den ansiktsløse organisasjonen EMBLA.

2.2.1 Innsyn

2.2.1.1 Innsyn i asylavtalene

Det var på rene at det offentlige måtte ha betalt store summer for asylmottaksdriften, selv om Acem mente det var nøkterne greier. Men hvor var avtalene med staten i dag?

Vi begynte med å be om innsyn hos to departement og i Oslo kommune, fordi Acem også drev et lite mottak i Holmenkollen. Kommunen klarte aldri å finne opplysninger om mottaket.

Røde Kors ble kontaktet, fordi hjelpeorganisasjonen fungerte som et slags UDI i en tidlig fase på 80-tallet. Ingen treff. Flere innsynsbegjæringer gikk til UDI, og de hadde ikke oversikt. Etter to måneder fikk vi en avtale mellom Acem og staten fra 1992. De eldre dokumentene, som vi var ute etter, var sporløst borte, ifølge UDI. Vi måtte sitere regiondirektør Erik Eide slik mens vi fortsatte letingen etter avtalene:

- Selv om vi har satt flere folk i sving for å lete har vi ikke klart å finne dokumentasjon på hvor mye vi har betalt for mottaket.

2.2.1.2 Innsyn i nabovarsler

Eiendomskartleggingen vår viste at EMBLA var oppført som eier av Acems kollektiv på Vinderen, en villa som ble kjøpt mens Acem drev asylmottak. Kilder som hadde bodd i huset, trodde det var Acems og hadde aldri hørt om EMBLA.

Først forsøkte vi å be Oslo kommune om innsyn i vann- og avløpsregningene fordi det ville vist hvem eller hva som betalte regningene for EMBLA. Kommunen avsto, med hjemmel i skattebetalingsloven § 3-2 og ligningslovens § 3-13. Vår klage med argumentasjon om meroffentlighet ble også avslått, og da hadde vi ikke tid til å klage til en ny instans.

Da vi undersøkte forhold rundt byggingen av Acems to boligblokker, oppdaget vi noe som ble avgjørende på Oslo kommunes nettsider. Kommunen lot oss hente ut informasjon om byggesaker knyttet til boligblokkene. Det slo oss at vi kunne bruke samme funksjonalitet til å se etter informasjon i byggesaker i nærområdet til EMBLAs villa på Vinderen.

Kanskje hadde noen måtte søke samtykke fra EMBLA til å bygge? Det ble avgjørende: Vi fikk tilsendt flere dokumenter som blant annet inneholdt nabovarsler sendt ut da beboere rundt villaen hadde satt opp et tilbygg på 80- og 90-tallet.

2.2.2 Arkivsøk

Siden UDI ikke klarte å finne avtalene som ville fortelle hvor mye Acem tjente i 1987-1990, måtte vi se etter andre kilder. I dokumentene vi fikk fra 90-tallet var det navn på flere saksbehandlere. Kontakt med disse personene sendte oss videre til en avgått departementsråd som kunne fortelle hvilke avdelinger i departementet som var relevante for asylsaker i tidsrommet, og hvem som jobbet med dem. Ringerunden førte til en nærmest parodisk runddans bare for å finne ut hvor avtalene *kunne* befinne seg (se vedlegg 6).

2.2.2.1 Riksarkivet

Omsider fikk vi indikasjoner på at Riksarkivet kunne være riktig sted for asylavtalene. Der viste det seg at det ikke bare var å oppgi tidsrom, og nøkkelord som «asylmottak» og «Acem». Riksarkivet er enormt, og selv om gamle dokumenter oppbevares, er det begrenset systematikk. Vi brukte nettsidene til å søke gjennom arkivets avdelinger, underarkiv og esker for å finne steder hvor arkivets ansatte kunne lete og sto igjen med tre muligheter. Så, 6. juli kunne vi sende en innsynsbegjæring. En måned senere fikk tilsendt dokumentene med et følgebrev som viste hvor de lå:

«Kopiene er hentet fra arkiv S-3454 Sosialdepartementet, Alminnelig avdeling/Sosialavdelingen, arkivdel 2 – Sosialavdelingen, serie D – Sakarkiv, eske 384: 063.352 Etablering av permanent mottaksberedskap for flyktninger og asylsøkere, 1987.»

Riksarkivets ansatte hadde scannet avtaler og interne forhandlingsnotater på over 60 sider til én pdf-fil: Den fortalte om store penger i asylbransjen, ikke så mye om nøkternheten Acems ledere snakket om.

2.2.3 Hovedfunn

Innsynsbegjæringer og graving i gamle arkiv ga svar på to helt sentrale spørsmål:

Hvor mye hadde Acem egentlig tjent på asylvirksomheten da foreningen drev mottaket?
Hvem kunne knyttes til organisasjonen EMBLA, som opererte som långiver i eiendomsbransjen uten å være registrert hos det offentlige.

2.2.3.1 EMBLAs mann

Nabovarslene vi ba om fra nrområdet rundt villaen på Vinderen viste hvor EMBLAs post gikk. Brevene havnet ikke på villaens adresse, eller til et av de tre kontorbyggene Acems selskaper disponerte i Oslo.

Et varsel, hvor en nabo skulle sette opp et tilbygg med et hjemmekontor i, var sendt til en adresse som på tidspunktet var eid av Acems meditasjonslærer Morten Ragnar Helsing. Fra kartleggingen av Acems folk visste vi at Helsing var Acems eiendomssjef i inn- og utland, i tillegg til at han var sjef på asylmottaket. Et annet nabovarsel fra 1997, viste at Helsing fortsatt kvitterte for EMBLA nesten ti år senere.

2.2.3.2 Asylpengene

Avtalene med staten viste at Acem hadde fått 100 000 kroner hver dag. Summen det offentlige betalte over tre år, oversteg 70 millioner kroner, en voldsom sum i 1987-1990.

Fra dokumentene gikk det også frem at staten var forbannet fordi Acem presset prisen i været. Avtalene var dokumentasjon på at den nøkternheten Acems ledere fortalte om, ikke eksisterte. Asylmottaket som idealistene drev, var Norges dyreste, dyrere enn hotell.

Opplysningene var svært interessante, og de ledet videre til et nytt spørsmål. Vi hadde dokumentert at Acem gjorde store penger på asylmottak, i motsetning til det de fortalte oss. Samtidig skjedde det før Acems underselskap ble opprettet. Alle pengene fra staten rant rett inn til foreningen.

Acem var, som forening, i utgangspunktet fritatt for skatteplikt. Var Acem fortsatt fritatt når organisasjonen gikk fra å ha meditasjonskurs som hovedaktivitet til å drive et asylmottak med flere titalls millioner i inntekt?

2.3 Skattesporet

Skatteprofessor Ole Gjems-Onstad ledet Acem i asylårene på 80-tallet og helt frem til 2013. Det var vanskelig å tro at en skatteprofessor, sågar en som var regnet som en av landets fremste eksperter, ikke betalte skatt, dersom Acems asylvirksomhet gjorde at meditasjonsorganisasjonen ble skattepliktig.

Så langt hadde vår kartlegging og undersøkelser av økonomien vist at asylpengene hadde vært utgangspunktet for den verdensorganisasjonen som i dag har aktivitet i ti land. Kunne det stemme at disse millionene var svarte? Var det derfor ingen kilder visste noe om økonomien rundt asyldriften? Det var nesten for vilt.

Før asylavtakene ga oss størrelsen på inntektene, hadde vi egentlig sett for oss å avslutte saken. Vi hadde jobbet med dette i to og en halv måned, og Jonas skulle ut i foreldrepermisjon. Nyhetsredaktør Kirsti Husby gjorde det imidlertid helt klart at vi skulle følge skattesporet til vi fikk klarhet i de to spørsmålene alle asylmillionene reiste:

Hadde Acem betalt skatt i gullårene? Var alle asylmillionene skattepliktige?

2.3.1 Arkivsøk

Skattefritak vurderes blant annet ut av det vedtektsbestemte formål til en forening. Vedtektene skal legges ved når organisasjonen registreres. I Brønnøysund ble det ikke funnet noen vedtekter på meditasjonsorganisasjonen Acem, som ble opprettet allerede i 1966.

Gamle vedtekter skulle ligge i Statsarkivet i Trondheim i Trondheim. Ingen treff. Senere så vi en tekst hvor skatteprofessor Ole Gjems-Onstad opplyste at Acem opererte uten skriftlige vedtekter i over 30 år, slik at organisasjonsutviklingen ikke skulle [«hemmes av formelle hensyn»](#).

Vi hadde fått Acems skatteopplysninger for de siste årene fra Skatteetaten. Da vi ba om eldre opplysninger, opplyste seniorrådgiver Tom W. Helbostad at Skatteetaten makulerte disse etter ti år. Vi kunne ikke få opplysninger fra Acem, som viste til oppbevaringsplikten på ti år. Døra så ut til å være stengt.

Litt senere fikk vi et tips om at det fantes et arkiv hvor gamle skattelister ble oppbevart. Dette arkivet lå under Skatt Øst ved Oslo S. Fra seksjonssjefen for arkivet fikk vi opplyst at hvis ikke Acem sto i listene som var samlet her, så betød det at de ikke hadde betalt skatt. Vi måtte reise til Oslo.

2.3.1.1 Et ikke-funn

Espen dro til arkivet med et litt underlig mål: Å ikke finne noe.

Besøket under bygget til Skatt Øst besvarte det første spørsmålet knyttet til skattesporet: Verken Acem, EMBLA eller andre navn som meditasjonsorganisasjonen hadde brukt, var registrert som skatteyster mellom 1966 og 2013.

Ikke-funnet i Skatt Østs arkiv viste ifølge Skatteetaten at Acem ikke hadde betalt skatt da foreningen fikk over 70 millioner kroner i offentlige midler for asylmottaksdriften.

2.3.2 Juss

Turen til Oslo avklarte at Acem ikke hadde betalt skatt i gullårene. Nå måtte vi finne svar på det andre spørsmålet rundt skattesporet: *Skulle* Acem ha betalt skatt av alle millionene?

2.3.2.1 Relevante paragrafer

Vi satte oss inn i Skattelovens §2-32 som regulerer hvilke institusjoner og organisasjoner som har skattefritak. Vilkår for fritak er at man «ikke har erverv til formål». Rettspraksis viste at en «konkret helhetsvurdering» lå til grunn for eventuelle fritak. Organisasjonens formål, virksomheten som utøves og dens struktur er deler av helhetsvurderingen.

Dersom organisasjonen drev med flere ting, var hovedaktiviteten (mer enn 50% av driften) avgjørende. Hvis en forening med skattefritak etter §2-32 også driver økonomisk virksomhet, skal denne delen av virksomheten beskattes.

Acem opererte uten skrevne vedtekter, men fra det de selv oppga var det tydelig at asylvirksomhet ikke var en del av formålet til meditasjonsorganisasjonen. Omfanget på arbeidet med flyktninger gjorde at det så ut til å falle under «økonomisk virksomhet».

Vi så også at en organisasjon kan utvikle seg fra å være skattefritatt til å bli *skattepliktig*. På det området hadde det skjedd ting. Loven var ikke endret, men rettspraksis hadde slått fast noe interessant. Dette skjedde på et tidspunkt som var spesielt relevant for våre undersøkelser.

2.3.2.2 Rettspraksis

Vi hentet ut retningsgivende avgjørelser kjent som Veritas I, Veritas II og Bodø/Glimtdommen fra [Lovdata](#). Alle var ansett som viktige innenfor skatteplikt for skattefrie organisasjoner. Den såkalte [Veritas II-dommen](#), var særlig viktig:

Veritas ble i 1955 ansett for å være en skattefri institusjon. I 1985 ble det en ny runde i rettsapparatet fordi myndighetene mente Veritas hadde endret sin virksomhet, fra å være ideell til å ha erverv til formål, fra skattefri til skattepliktig.

Tingretten fant at Veritas var skattefritatt i 1987. Kommunen anket og lagmannsretten slo i 1989 fast at Veritas skulle betale skatt. Høyesterett oppretthold dette i 1991. Tidspunktene på dommene var viktige:

Foreningen Acem hadde operert ideelt med skattefritak fra 1966. I 1987 begynte Acem å gjøre store summer på asylmottaket, uten å skatte. Det pågikk til 1990. Så, i 1991 opprettet Acem et aksjeselskap, som drev asylmottaket videre. Tidspunktene gjorde at det så ut til at Acem reagerte på dommen i Veritas-saken, og begynte å betale skatt.

Regnskapene til aksjeselskapet viste en resultatgrad på cirka 50 prosent. Da Acem ble spurt om aksjeselskapets skattebetaling så det ut til at Acem selv bekreftet at de så på asyldriften som «økonomisk virksomhet»:

«Den økonomiske virksomheten drevet gjennom aksjeselskap har alltid vært skattepliktig og selvfølgelig innrapportert» (E-post fra Acems leder til Jonas 05.04.2016)

Da vi stilte spørsmål ved hvorfor Acem mente at asylinntektene skulle skattes av i 1992, mens de var skattefrie mellom 1987-1990, svarte ikke Acem.

2.3.2.3 Kildeproblematikk

Skatt er et tema med kompliserte avveininger og mye skjønn. Skatteetaten har taushetsplikt, og fagmiljøet i Norge er lite. Få ville gå i rette med Norges kanskje fremste ekspert på området. Samtidig var Gjems-Onstad kreditert i mye av faglitteraturen vi så på.

Andre eksperter vi kunne snakke med hadde skrevet kapitler sammen med ham, studert hos ham på BI, eller hadde andre koblinger som gjorde det vanskelig å intervju dem.

At det norske skatterettsmiljøet er snevert, var et problem vi så at også Økokrim hadde støtt på. I forbindelse med Trancocean-saken [fant ikke Økokrim eksperter å bruke](#).

2.3.2.4 Vurdering fra fagkilder

Sjelden har avstanden mellom journalister og kilde vært større enn i denne saken, hvor disponeringene til en av Norges fremste skatteeksperter var målet for undersøkelsene. At noen stilte spørsmål ved skattemessige vurderinger, satte ikke Acem pris på:

«Vi forstår det slik at hverken du eller Vikan har noen faglig bakgrunn innen regnskap, bokføring eller skatt. Fint om du kan bekrefte dette.» (E-post til Espen fra Acems leder 02.10.2016)

Lederne i meditasjonsorganisasjonen hadde nesten helt rett. Ingen av oss hadde vært borti skattejuss tidligere. Derfor hadde vi tidlig knyttet til oss fagkilder som vurderte opplysningene vi fant innen regnskap, bokføring og skatt. Skattejuss var spesielt viktig, og der hadde vi fire forskjellige fagkilder involvert gjennom prosjektet. De kom fra ulike miljøer: To fra Skatteetaten og to forretningsadvokater som hadde skatterett som spesialfelt.

Ingen av fagkildene kunne siteres i publisert materiale. Svarene de ga oss på spørsmål samt vurderinger de ga av faktum våre opplysninger dannet, førte til videre undersøkelser.

2.3.2.5 Innsyn

Selv om vi hadde funnet de viktigste rettsavgjørelsene som berørte skatteplikt for skattefrie organisasjoner ønsket vi å se om det fantes saker hvor folk ble tatt i å jukse på denne måten.

A-tekst-søk på «asylmottak» og «skatt» ga oss én dom i relevant tidsrom. En skipsreder ble dømt i Bergen i 1995 for å ha opprettet en skattefri stiftelse i helsebransjen for så å leie ut stiftelsens lokaler til drift av asylmottak.

Rettsdokumentene var imidlertid for gamle til at de lå hos tingretten så vi måtte be Bergen Byarkiv om innsyn i dokumentene. De viste at skipsrederen ble dømt, blant annet for skattejuks.

Retten viste til at selv om stiftelsen ikke drev asylmottaket, var det nok at den leide ut lokalene mot betaling: Da utgjorde det økonomisk virksomhet og var skattepliktig. Domstolen viste blant annet til vedtektene, som ikke sa noe om at utleie var en del av formålet som gjorde stiftelsen skattefri. Rederen påberopte seg «rettsvillfarelse», at han ikke skjønnte skattereglene. Det var neppe en aktuell problemstilling for Acem.

Rederen ble dømt til fengsel for forhold i 1987 og 1988, midt i perioden hvor meditasjonsorganisasjonen drev asylmottak uten å skatte. Og mens Acem tjente over 70 millioner, unndro bergenseren «bare» 2,8 millioner. Retten sa dette om omfanget på skipsrederens juks:

«Det er nødvendig at det reageres streng mot skattesvik i slik størrelsesorden som her. (...) Samfunnet er avhengig av lovlidighet på området for at fellesgoder skal ivaretas på en betryggende måte.»

2.3.3 Funn

Vi hadde rettet flere henvendelser hvor vi ba Acem svare ja eller nei på om det ble betalt skatt i gullårene, uten å få klarhet i det. Det ble det ikke, viste arkivbesøket under Skatt Øst. Asylmillionene var utgangspunktet for rikdommen, viste avtaler og kartlegging, og Acem hadde vokst til å bli en verdensorganisasjon.

Vi hadde jobbet med fire fagkilder som alle mente at asylvirksomheten utløste skatteplikt, men vi måtte ha vurderinger on the record.

Til slutt fikk vi uttalelser on the record fra professor Frederik Zimmer, mannen bak utredningen som ligger til grunn for Veritas-dommene, og forretningsadvokatene Cecilie Amdahl og Kaare Andreas Shetelig. Samtlige er eksperter på skatterett. De tre stilte seg bak vurderingene som de fire fagkildene hadde gitt underveis:

Millioner tjent på asylmottaksdrift var skattepliktig for en meditasjonsforening. Å ikke betale skatt, var skattunndragelse. Da vi konfronterte skatteprofessor Ole Gjems-Onstad med funnene utløste det en spesiell strategi fra Acem.

2.4 Forskningssporet

Asyl- og skattesporet fortalte oss at Acem hadde bygget rikdommen sin på asylmottaksdrift, uten at det ble skattet.

I nåtid viste regnskap fra de siste fem årene at inntektene hadde økt fra 5,9 millioner kroner til 9 millioner. Selv skrev Acem at nye forskningsresultater førte til stor pågang på meditasjonskurs flere steder i verden, noe som førte til [gladsaker i media](#). Meditasjonsmetoden var nå «vitenskapelig dokumentert», ifølge Acem. Den kan:

Gi svært effektiv hvile, redusere melkesyre etter trening, ha positiv effekt på immunforsvaret, være beroligende på hjertet, forbedre treffsikkerheten til skarpskyttere og aktivere deler av hjernen.

Siden forskningen bidro til Acems økonomisk vekst, ville vi se nærmere på forskningsprosjektene og finansieringen. Dette ble et eget prosjekt i prosjektet, og pågikk parallelt med de andre undersøkelsene. Erfaringen fra denne delen av arbeidet er at journalister ikke har mange muligheter til å ettergå forskning.

2.4.1 Kartlegging

Fra [Dagbladets sak](#), visste vi innledningsvis at Acem-ledere hadde forsket på Acems metode.

Det første som ble gjort var å kartlegge forskning for de siste ti årene. Til dette brukte vi databasen «[Pubmed](#)». Databasen gjør over 4 millioner forskningsartikler søkbare og er den største i verden innenfor medisin, sykepleie og preklinisk vitenskap. Fra Pubmed fikk vi fire treff på norsk forskning gjort ved NTNU, Universitetet i Oslo og Universitet i Bergen i den siste tiårsperioden.

2.4.2 Innsyn

For å dokumentere hvordan Acems ledere hadde fått forske på egen metode, måtte vi ha mer informasjon om hva de selv hadde oppgitt til de ulike universitetene:

1) NTNU

Vi ba om innsyn i dokumenter knyttet til etisk godkjenning av to prosjekt publisert i 2009 og 2014. I tillegg ba vi om logger som viste hvor mye Acem-ledernes forskning på Acem-meditasjon brukte en MR-maskin på St. Olavs Hospital i Trondheim i forbindelse med innhenting av resultatene i 2006.

2) Universitetet i Oslo

Vi ba universitetet om innsyn i opplysninger rundt etisk godkjenning og finansiering av Acem-prosjektet som foregikk i 2008.

3) Universitetet i Bergen

Vi ba universitetet om opplysninger rundt finansiering av forskningen på Acems metode, som foregikk i 2002.

2.4.3 Hovedfunn

De tre forskningsprosjektene på Acems metode, er gjennomført med skattebetalernes penger ved tre norske universitet. Bak forskningen står flere av Acem mest sentrale ledere: Grunnlegger og internasjonal leder Are Holen deltok på alle prosjektene, det gjorde også meditasjonslærer Øyvind Ellingsen.

1) Trondheim

En datainnsamling ved NTNU, ble til de to publiserte artikler. I en 26 sider lang søknad til etisk komite ble dette oppgitt om forskernes tilknytning til Acem:

«Tre av prosjektmedarbeiderne er kjente for forsøkspersonen som tidligere instruktører og veiledere på kurs i meditasjon.»

2) Oslo

Fem leger hadde levert søknad til etisk komité om å forske på Acems metode. Samtlige leger hadde hatt lederverv i Acem i over tretti år. I søknaden oppga en rekke opplysninger om Acem, blant annet at 55 000 hadde lært metoden og at den var størst i Skandinavia. Deres egen tilknytning, så de ikke som relevant å nevne.

3) Bergen

Tre av Acems mest sentrale ledere deltok på forskningen. Sistemann på prosjektet var sjef for en fMRI-maskin som var brukt. Han hadde ikke fått oppgitt fra medforskerne at de hadde tilknytning til organisasjonen som solgte kurs i metoden de undersøkte.

Acem-legene viste til at det var oppgitt informasjon om deres Acem-tilknytning til tidsskriftene som publiserte forskningen. Vi så at de ga, i beste fall, mangelfulle opplysninger og Acem ble omtalt som en non-profit. Vår dokumentasjon fra kartlegging av konsernet og asylsporet viste det motsatte. Dette var en organisasjon som var villig til å bryte loven for å få profitt, både i fortid og nåtid.

En ekspert på publiseringsetikk og interessekonflikter ga Acem-legene sterk kritikk for hvordan de håndterte forskningen og sine egne roller. Leder for den Regional Etiske komite i Midt-Norge uttalte at omfanget av Acems aktiviteter ikke var kjent før sakene i Adresseavisen og at komiteen mente det var grunnlag for å stille spørsmål rundt interessekonflikter.

Acem-legene avviste at det forelå interessekonflikter i forskningen.

2.4.4 Videre innsyn og klage

I gjennomgangen av forskningen, la vi merke til denne beskrivelsen av deltakerne:

«A total of 27 middle-aged participants (mean age 53.1, range 34–63 years; 14 males) were studied. All were gainfully employed, had incorporated the meditation practice into their daily routines and were experienced meditators (mean 31, range 10–41 years).»

Forskerne hadde altså studert personer som i gjennomsnitt hadde meditert 30 minutter to ganger om dagen i over 30 år. Kartleggingen av organisasjonen gjorde at vi visste at det ikke var mange vanlige kursdeltagere som mediterte så intensivt og regelmessig over tid uten også å ta på seg verv og lederroller i Acem.

Hadde Acem-lederne faktisk brukt Acem-ledere for å forske på Acem-meditasjon, med det offentliges penger? Det hørtes nesten komisk ut, men var verdt å sjekke.

Vedtektene som klarla maktstrukturen i Acem, viste at kursledere måtte utpekes av meditasjonslærere for å nå opp på det øverste nivået. For kursledere, var det et klart incentiv å tekkes meditasjonslærerne. To av forskerne som hadde deltatt på alle de fire prosjektene, Are Holen og Øyvind Ellingsen, var begge meditasjonslærere.

I det første forsøket på å få svar på dette, ba vi om navn på deltakerne. Innsynsbegjæringen ble avslått, etter bestemmelsen om taushetsplikt i Helseforskningslovens §7. Vi måtte endre tilnærming. I en ny begjæring fra 30.11 ba vi om å få oppgitt om deltakerne hadde eller hadde hatt *roller eller verv* i Acem. NTNU avsto dette, med samme hjemmel.

Loven viser imidlertid at hjemmelen verner «personopplysninger» og «helseopplysninger». Ved å gå gjennom disse begrepene, slik de var definert av Datatilsynet og Helseregisterloven, klagde vi på avslaget og argumenterte for at *roller eller verv* ikke falt inn under definisjonene.

Klagene ble kvalitetssikret med presseforbundets jurist Kristine Foss, som kunne opplyse at hun ikke kjente til andre saker hvor journalister hadde fått innsyn i opplysninger fra forskning.

NTNU avsto igjen 12.12.2016, denne gangen med hjemmel i Forvaltningslovens § 13e og Helsepersonellovens § 21. En ny klage ble forfattet. Klagen tilbakeviser igjen at *verv eller roller* omfattes av taushetsplikt som definert av lovhjemlene, og argumenterer for at pressens innsyn bidrar til demokratisk kontroll av en del av samfunnet som nærmest utelukkende er bygget på tilliten til at forskerne bruker det offentliges penger slik de skal.

Her hadde skattebetalerne finansiert Acem-lederes forskning på Acems metode, som så ble brukt i markedsføringen av den samme teknikken og ga organisasjonen økt inntjening. Vi mente at vi hadde påvist at Acems ledere hadde så stor personlig interesse i Acem, at det var relevant å se forskningen de gjorde på egen metode i nøye kortene.

4. januar 2017 fikk vi på nytt avslag fra NTNU. Denne gangen så det slik ut:

«Som vi allerede har opplyst ble forskningsdataene rutinemessig slettet ihh til prosjektbeskrivelsen. Det medisinske fakultet har ikke noen andre data som kan besvare Adresseavisens spørsmål.»

Mens klagen var under behandling har vi fått bekreftet at vår hypotese var riktig: Acems kursledere og meditasjonslærere var blant personene som også deltok i forskningen. Videre sitter NTNU på dokumentasjon som forteller hvilke personer som deltok. Hvorfor medisinsk fakultet hevder at det er slettet, er vanskelig å svare på. To av Acem-legene bak forskningen har sittet, eller sitter i den samme ledelsen.

Vi mener uansett at klagen (vedlegg 14) er av prinsipiell betydning, og vil anke den til departementet for å synliggjøre behov for merinnsyn i denne delen av samfunnet.

2.5 Intervjuer og konfrontasjon

Helt i starten på prosjektet diskuterte vi hvordan vi skulle forholde oss til Acem-lederne. Gjennomgangen av de skriftlige kildene viste at organisasjonen hadde solgt kurs i mediehåndtering siden 80-tallet (vedlegg 7), og vi visste at det var flere NRK-ledere i Acem. Skulle vi stille spørsmål med en gang, eller vente? Vi valgte å gjøre mye av researchen først.

2.5.1 Profesjonelle kilder

Da vi først tok kontakt, var det tydelig at å prate med journalister som ville vite noe om organisasjonen, var noe Acem var forberedt på. Vi fikk ikke møte noen, eller snakke på telefon. I ett tilfelle hadde en av meditasjonslærerne stilt opp på kort varsel i en sak om meditasjon i TV-Adressa noen uker før vi tok kontakt. Oss ville han ikke møte (vedlegg 13).

Ledergruppen i Acem var velkoordinert: De varslet internt når de ble kontaktet, og de ga oss beskjed om at de visste at vi snakket med andre i ledelsen. Da vi først tok kontakt med flere spørsmål fikk vi tilsendt «en redegjørelse» som svar. Redegjørelsen var et svar på de spørsmålene de ønsket at vi hadde stilt, og ikke på dem vi stilte. Dermed måtte vi sende tilbake de spørsmålene som var ubesvart. Slik fortsatte det i ping-pong-stil.

Vi stilte spørsmål som vi visste svaret på først. Det ga oss en pekepinn på hva Acem-lederne var villig til å si. Å få det avklart tidlig i prosessen, var viktig for vurderinger og undersøkelser vi skulle gjøre senere.

Vi opplevde også at de spekulerte i den generelle tidsnøden som journalister er utsatt for. Selv enkle spørsmål, ga svar som gjorde at vi måtte gjøre nye undersøkelser (vedlegg 12). Ledelsen i Adresseavisen var imidlertid klar gjennom hele prosessen at vi fikk bruke den tiden vi trengte til å avklare hva som hadde skjedd. Det ble frustrerende for Acem-toppene:

«Deres måte å arbeide på er på ingen måte typisk for pressen.» (E-post fra Acems leder til Espen 26.09.2016)

2.5.2 Konfrontasjon

Allerede på våren hadde vi spurt om det ble skattet av den lukrative asylvirksomheten. At Acem ikke svarte på ja- eller nei-spørsmålet, hadde fått oss til å lure. Da vi omsider hadde dokumentert at det ikke var spor etter beskatning i relevante arkiver, måtte vi spørre på nytt.

Acem insisterte på at dagens leder, Halvor Eifring, en professor i kinesisk, var den som skulle ha spørsmål - også om komplisert skattejuss. Siden Ole Gjems-Onstad var en svært profilert skatteekspert, og hadde vært daglig leder da dette skjedde, var det han som måtte svare. 18. august kontaktet vi Gjems-Onstad med spørsmål på e-post. Han svarte ikke på den, eller på sms. På telefon oppga han at han ikke husket hva han gjorde med mailen vår, og ba oss videresende til Halvor Eifring. Han ba om mer tid, noe vi sa ja til. Det tok seks døgn før vi fikk noe fra ham. I stedet for å svare på de tre spørsmålene våre, gjorde Acem noe vi ikke hadde sett før (se punkt 4.1).

Senere sendte Eifring en e-post og fortalte at det var revisor som gjorde de skattemessige vurderingene. Fra researchen, visste vi at revisoren Acem hadde brukt over mange år, var død. Eifring svarte fortsatt ikke ja eller nei på spørsmålet om Acem hadde skattet.

2.6 Kontroll på opplysninger

Saken bygger på et stort antall opplysninger fra muntlige, skriftlige og digitale kilder og har et tidsspenn på flere tiår. I skriveprosessen lagde vi en oversikt over hvor alle utsagt, tall og vurderinger stammet fra. Det var både for vår egen «internrevisjon» og slik at det skulle være enklere for Adresseavisens redaktører å ha oversikt over hvor detaljene stammet fra. Oversikten finnes i vedlegg 15.

3. Presseetiske vurderinger

3.2 Identifisering

I sakene omtales aktørene ved navn, yrkestittel og arbeidssted. Identifisering reguleres av VVPs § 4.7. Adresseavisens etiske retningslinjer legger disse føringene for identifisering:

«I Adresseavisen bruker vi som hovedregel ikke navn og bilde ved omtale av kriminalsaker.»

Selv om saken avdekket omfattende lovbrudd, var det ikke en kriminalsak. Ingen av de involverte var siktet eller pågrepet av politiet. Vår vurdering var at dette viktig og ukjent informasjon om en organisasjon som aktivt markedsførte og profilerte seg selv og sine ledere med deres faglige bakgrunn. Sakene omfattet informasjon om hvordan disse personene hadde forholdt seg til regler og lover de i aller høyeste grad hadde forutsetning for å kjenne.

3.3 Fotojournalistikk og bildebruk

Acems ledere ville ikke møte oss. Vi ba om å få dekke verdenskongressen i Spania, i tekst og bilder. Det ble avslått fordi de ikke hadde tid til å treffe oss, og at pressens nærvær ville forstyrre meditasjonsaktivitetene som foregikk der.

Vår vurdering var at verdenskongressen var et arrangement som var sentralt i Acems historie. Det var kulminasjonen av den utviklingen som begynte med asylpengene og som ble muliggjort av midlene det ikke finnes dokumentasjon på at ble skattet av. Derfor var det relevant å lage fotojournalistikk fra kongressen.

Vi tok hensyn til Acems oppfatning om at slikt kunne forstyrre meditasjonen. I etterkant har vi ikke fått tilbakemeldinger fra Acem på at arbeidet vi utførte på stedet i to døgn var et forstyrrende element eller at det ble lagt merke til.

Bruk av bildene i sakene ble gjenstand for samme vurdering som ble beskrevet under «identifisering». Resultatet ble det samme: Bilder av Acem-ledere som var tatt under verdenskongressen var relevant å publisere i dokumentaren.

4. Spesielle erfaringer

Møtet med Acem-organisasjonen bød på noen helt nye problemstillinger for oss.

4.1 Kafka-prosessen

Etter at vi hadde konfrontert skatteprofessor Ole Gjems-Onstad med spørsmålene rundt Acems skatteplikt, skjedde det noe spesielt. Vi fikk ikke svar av skatteprofessoren, eller Halvor Eifring. Da han ga lyd fra seg etter seks døgn sendte Eifring «en kritisk vurdering av arbeidsformen til journalistene Jonas Vikan og Espen Rasmussen» som kronikk til Adresseavisen. Eifring fikk denne beskjeden fra kronikkansvarlig:

«Vi kan vanskelig trykke en kronikk om en sak som ikke har stått på trykk, og må dessverre takke nei til denne. Dere kan eventuelt komme tilbake på et seinere tidspunkt.» (E-post fra kronikkansvarlig til Halvor Eifring 29.09)

Dagen etter [publiserte Acem innlegget på sine egne sider](#). Nesten umiddelbart etter at innlegget ble publisert, ble vi oppringt fra Journalisten som tydeligvis hadde lest det, og som hadde spørsmål til oss. Adresseavisen svarte at det ikke lot seg gjøre å kommentere upublisert materiale.

I innlegget gikk Acem gjennom saken, slik de trodde den kom til å bli utformet, antakelig basert på de spørsmålene de hadde fått fra oss. En snedig detalj dukket opp i innlegget:

Vårt arbeid med saken begynte 8. februar. Først i slutten av mars tok vi kontakt med Acem-ledere. Da de publiserte innlegget på høsten, skrev de først at Adresseavisen hadde jobbet med saken siden februar. Det var jo helt riktig, uten at de skulle ha hatt mulighet til å vite det. Senere så vi at dette ble rettet fra februar til mars på Acems sider, uten at vi hadde påpekt noe.

Acems strategi var noe ingen i Adresseavisen hadde opplevd tidligere. Det fikk ingen innvirkning på den videre jobben mot publisering.

4.2 Kildejakt

Allerede i april ba vi Acem vurdere meglernes anslag om at eiendomsformuen var verdt 500 millioner kroner. Svaret kom kontant: «Altfor høyt».

Senere, da Acem publiserte innlegget sitt på høsten, fortalte de at de ikke trodde på at vi hadde brukt meglere for å komme frem til en halv milliard. Interne kilder måtte ha røpet det:

«Meglere er neppe kilden. Tallet er hentet fra den årlige ledersamling med over 100 til stede, der økonomien gjennomgås.» (Fra innlegget [Kafka-prosess mot Acem](#))

Med dette innrømte Acems ledere offentlig at de hadde løyet til oss. Samtidig opplyste de at det måtte ha pågått en intern kildejakt for å finne personen som de mente hadde lekket tallet.

4.3 Forsøk på påvirkning

I forbindelse med et privat møte utenfor arbeidstid, fikk en av Adresseavisens redaktører en skarp formaning fra en Acem-leder. Dette skjedde i tiden etter at Acem hadde fått skattespørsmålene fra oss. Acem-lederen konfronterte redaktøren med følgende:

«Vet du hvem Jonas Vikan er? Da må du stoppe ham. Du må få satt en stopper for det han driver med.»

Dette innspillet på journalistikken vår, ble ikke tatt til følge av Adresseavisens ledelse.

4.4 Motstand

Vi avdekket det som fremsto som grove lovbrudd på slutten av 80-tallet, men dokumenterte også lovbrudd som hadde skjedd de siste årene. Det var spesielt at dette hadde fått pågå, men vi oppdaget at lederne av organisasjonen var formidable på sine felt, og i sitt samarbeid var de dyktige til å flytte fokus, skape stor arbeidsmengde og omgå våre funn.

Strategien hvor de skapte stor avstand til fakta førte til ressursutfordringer. Nyhetsledelsens vilje til å fortsette med tidkrevende undersøkelser i et år hvor avisen måtte foreta en omfattende nedbemanning, ble helt avgjørende for resultatet.

4.5 Etterspill

Acem hadde gått hardt ut mot vår journalistikk, før noe var publisert. Etter at «[Styrtrike i stillhet](#)» sto på trykk 12. november regnet vi med at det kom til å komme noe tilsvarende sterkt som gikk i rette med funnene i saken for å tilbakevise de ord-for-ord. Det skjedde aldri.

4.5.1 Internt trykk

Noen uker etter at vi i oppfølgingssaker beskrev spesielle forhold ved maktstruktur og stemmerett, for høye medlemstall i forbindelse med momskompensasjon og ti år lange brudd på regnskapsloven, dukket det opp en orientering på Acems [egne hjemmesider](#).

Her var utfallene mot journalistikken borte, og det var ingen forsøk på å bestride funnene fra dokumentaren. Videre hadde hukommelsen til lederne i organisasjonen vendt tilbake på et viktig punkt:

Til oss hadde Acem avvist at det var et overskudd, og hvis det var det, så var det i så fall umulig å fastslå i dag. Nå husket de at det var et «moderat» overskudd fra de 70 millionene staten betalte for asylmottaket. Hvordan dette hang sammen med de 50 millionene som ble investert i eiendom, var imidlertid ikke en del av redegjørelsen.

4.5.2 Leserinnlegg

En variant av [orienteringen](#) som Acem publiserte, ble også sendt til Adresseavisen og trykket som leserinnlegg. Det kan leses slik at Acem nå innrømmer at det ikke ble betalt skatt, men at det bestrides at asylmillionene falt under skatteplikten.

Acem skriver videre at Adresseavisens saker om organisasjonen er mobbejournalistikk. I skrivende stund har en av Acems ledere i Trondheim også sendt inn et leserinnlegg som handler om sakene om forskning. Dette er foreløpig ikke trykket, men vil antakelig bli det når Acem kan tilpasse lengden til papiravisens format.

4.5.3 Mer åpenhet om skatt

«Mer åpenhet om skatt er av avgjørende betydning for å få bukt med skatteunndragelser både nasjonalt og globalt», slik [siterte Dagsavisen](#) skattedirektør Hans Christian Holtes tale til det britiske underhuset i desember 2016.

Et sted å begynne kan være ved å revurdere Skatteetatens evne til å stå for uttalelser i saker som handler om området. I forbindelse med å få kommentarer til funnene i saken ble vi møtt med henvisninger til taushetsplikt og lenker til generell omtale av lovverket. Det er spesielt, all den tid at funnene i vår sak er straffbare forhold som uansett er foreldet etter loven. Saken kunne blitt sett på som en mulighet for Skatteetaten å møte sitt eget ønske om mer åpenhet rundt skatt, uten at det går på akkord med taushetsplikt.

Videre fikk vi på spørsmål om hvordan Skatteetaten så på skatteplikt for asylvirksomhet, til svar at det var umulig å kommentere på, fordi spørsmålet var konkret og ikke generelt.

Politiet er en annen etat som operer med taushetsplikt. Likevel finner politiet rom for å kommentere aktuelle saker og delta i samfunnsdebatten. Her kunne kanskje Skatteetaten hatt noe å lære.

5. Publiseringsliste

Se vedlegg 1.